

VAASAN HOVIOIKEUS

PL 217

65101 VAASA

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Lausuntopyyntö 11.1.2016, OM 8/41/2015, oikeusministeriön arviomuistio ”Oikeusprosessin keventäminen”

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa yllä mainitusta ministeriön arviomuistiosta. Esityksen tavoitteena on pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) mukaisesti oikeusprosessien nopeuttaminen ja sen mahdollistaminen, että tuomioistuimet keskittyvät ydintehtäviin. Tavoitteet ovat kannatettavia.

Yleistä

Tuomioistuinten määrärahoja on viime aikoina vähennetty uudistusten perusteella. Menettelyyn liittyy kaksi ongelmaa. Laskelmat ovat olleet epärealistisia ja lisäksi merkitykseltään vähäisen uudistuksen (esim. yksi htv koko maassa) kohdentaminen on fiktiivistä. Terveiden bisnesmaailmasta lainattujen tulohajausperiaatteiden mukaisesti resurssit tulisi mitoittaa todellisiin työmääriin eikä huonosti arvioituihin säästöihin. Koska säästöön tähtääville hankkeille on kuitenkin saatava jokin numeerinen arvio, hovioikeus ottaa yksityiskohtaisesti kantaa tähän esitykseen liitettyyn laskelmaan.

Hovioikeudessa ratkaistavat jutut ovat laajuudeltaan varsin erilaisia. Vaasan hovioikeuden osalta on laskettu, että vuosittain 25 prosenttia resursseista menee 30 laajimman jutun ratkaisemiseksi, 50 prosenttia resursseista muihin noin 440 pääkäsitteilyjutusta ja lopulla 25 prosentin resurssimäärällä ratkaistaan muut noin 830 juttua eli noin 65 prosenttia juttujen kokonaismäärästä.

Arviomuistiossa esitetyt muutokset koskisivat lähinnä viimeksi mainittua neljäsosaa resursseista. Tämän juttukannan sisällä ehdotus merkitsee kaikkein vähimmällä työllä ratkaistavia yksinkertaisia asioita, joiden työmäärä on vähäinen ja joiden ratkaiseminen kevennetyllä kokoonpanolla on niiden selvyiden perusteella soveliaista. Käytännössä tähän samaan juttukantaan kohdistettiin jatkokäsittelyluvan laajentaminen, jossa ei voida käyttää yhden jäsenen kokoonpanoa ja jonka vaikutukset eivät vielä ole selvillä. Tämän vuoksi hovioikeus ei voi pitää arviomuistiossa esitettyjä lukuja realistisina.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan näiden juttujen puheenjohtajan ja välijäsenen resurssoinniksi voidaan laskea ehdotuksen enintään 4 prosenttia normijutun

työmäärästä eli ehdotuksessa esitetyn laskutavoin noin 160 euroa. Tähän laskelmaan on päädytty siten, että esittelystä ratkaistavan normijutun resurssitarpeeksi on laskettu 16,25 prosenttia keskivertojutun resurssitarpeesta (25 % x 65 %) ja näiden vähäisempää työmäärää vaativien osuudeksi enintään puolet esittelyjuttujen normaalityömäärästä. Koko kokoonpanon työstä arvioidaan puolestaan olevan valmistelusta vastaavan jäsenen työtä puolet.

Todettakoon, että arkisen kokemuksenkin mukaan näihin yksinkertaisiin asioihin, joiden ratkaisuasikirjat allekirjoitetaan esittelyssä, menee puheenjohtajan ja välijäsenen työaikaa yhteensä selvästi alle kaksi tuntia. Ehdotuksen mukainen laskennallinen 462-622 euron säästö ei ole realistinen. Tällainen säästö vaatisi tuomareille maksettavan keskipalkan ja sosiaalikulujen mukaan laskettuna vapauttamista jopa 13 tunnin työstä. Nämä asiat eivät vaadi sellaisia resursseja.

On vielä otettava huomioon, että tuomarinpalkkojen lisäksi ehdotuksen mukaiseen jutun hintaan sisältynevät muun henkilöstön palkat, vuokrat, matkakulut ynnä muuta, joihin uudistuksilla ei olisi vaikutusta.

Seuraavassa hovioikeus lausuu vielä erikseen seuraavista kohdista:

2.1. Käräjäoikeuksien kokoonpanon keventäminen

Mahdollinen luopuminen lautamiehistä on poliittinen ratkaisu. Jos kuitenkin päädytään siihen, että myös maallikot osallistuvat tuomiovallan käyttämiseen, lautamiesten käyttöä ei tule enää vähentää. Harvoin istuntoihin osallistuvat lautamiehet eivät omaa sitä rutiinia ja kokonaisvaltaista käsitystä, mikä aikaisemmin kokeneilla lautamiehillä oli.

Sen sijaan olisi paikallaan pohtia, mihin juttuihin lautamiesten käyttö kohdistetaan. Kun 1+2 kokoonpano nykyisin on sidottu syytteiden vakavuuteen johtaa tämä siihen, että lautamiehiä käytetään esimerkiksi vaativissa talousrikosjutuissa. Käräjäoikeuksista saadun palautteen mukaan lautamiesten käyttö olisi paremmin paikallaan esimerkiksi jutuissa, jossa salissa on paljon henkilöitä (nuorisoliigat ym). Useampi henkilö tuomaripöydän takana pystyy havaitsemaan mitä salissa tapahtuu. Kokoonpanosäännösten muuttaminen niin, että käräjäoikeudessa olisi melko vapaa harkinta kokoonpanojen suhteen, tulisi ottaa harkittavaksi.

2.2. Hovioikeuksien kokoonpanon keventäminen

Hovioikeus painottaa arviomuistion sivulla 2 olevaa mainintaa siitä, että tuomioistuimen kokoonpanon tulee olla pääasiaa ratkaistaessa sitä vahvempi, mitä ylemmäs oikeusjärjestyksessä mennään. Vähintäänkin kokoonpanon on oltava ylemmässä tuomioistuimessa yhtä vahva kuin alemmassa asteessa.

Arviomuistion sivulla 6 on luettelo esitutkintalain ja pakkokeinolain mukaisista asioista, joita hovioikeudessa voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Hovioikeus katsoo, että näissä kiireellisissä asioissa kokoonpanon supistaminen sinänsä on resurssien järkevää käyttöä. Toisaalta on otettava huomioon, että mainitut asiat ovat juuri olleet laajan lakiuudistuksen kohteena eikä selkeää oikeuskäytäntöä tai prejudikaattiratkaisuja juuri ole. Hovioikeudella pitäisi olla mahdollisuus harkintansa mukaan ratkaista nämäkin asiat kolmen tuomarin

kokoonpanossa.

Kyseisten juttujen lukumäärä on melko pieni ja resurssien säästö olisi melkein olematon.

Arviomuistion sivulla 7 esitetään, että yhdyskuntaseuraamusten muunnot olisivat yhden tuomarin ratkaistavia asioita ja viitataan sakon muuntorangaistusta koskevaan nykyiseen säännökseen. Hovioikeus ei voi tähän yhtyä. Sakon muuntoratkaisuista tehdyissä valituksissa yleensä pyydetään lisää maksuaikaa tai joskus väitetään, että muunto on laskettu väärin, jolloin hovioikeuden ratkaisu on lähinnä matemaattinen. Sen sijaan kun väitetään, että joku on törkeästi rikkonut yhdyskuntaseuraamuksen ehtoja, kyseessä on riitainen näyttöjuttu, jossa saatetaan joutua toimittamaan pääkäsittely. Asia on täysin rinnastettavissa muihin rikosjuttuihin, ja hovioikeuden kokoonpanon tulee olla peruskokoonpano.

Hovioikeus huomauttaa lisäksi, että sekä sakon muuntorangaistukset että yhdyskuntaseuraamusten muuntojutut ovat jatkokäsittelyluvan alaisia asioita, joissa mahdollinen luvan epääminen tehdään kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Edelleen arviomuistion sivulla 7 mainitaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:n mukaiset tilanteet ja ehdotetaan, että yksi hovioikeuden jäsen voisi ratkaista ne. Sikäli kun ehdotuksessa tarkoitetaan, että käräjäoikeus on oikaissut ratkaisunsa ja siitä valitetaan hovioikeuteen, hovioikeus toteaa, että säästö on olematon, koska sellaisia juttuja ei käytännössä ole. Sikäli kuin ehdotuksessa on tarkoitettu hovioikeuden itsensä tekemiä oikaisuja, kokoonpanon tulee olla hovioikeuden peruskokoonpano.

Ei ole syytä ottaa käyttöön kahden tuomarin kokoonpanoa hovioikeudessa.

Ehdotettujen uudistusten säästövaikutus olisi marginaalinen. Vangitun kantelun ratkaiseminen yhden tuomarin kokoonpanossa olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista, koska nämä asiat ovat kiireellisiä ja haittaa keskittymistä muuhun työhön. Säästövaikutus on hyvin pieni, mutta niiden poisjäänti pienentäisi työn kuormittavuutta.

3. Käräjäoikeuden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen

Arviomuistion sivulla 12 lausutaan, että kansallinen muutoksenhaku on harvinaista kirjallisessa menettelyssä ratkaistuissa jutuissa. Hovioikeus on kunnioittavasti eri mieltä.

Käräjäoikeudet ovat saavuttaneet varsin hyviä tuloksia kirjallisen menettelyn käytössä: käsittelyajat ovat nopeutuneet ja resurssien käyttö on tehokasta. Näissä tuloksissa ei kuitenkaan ole otettu huomioon sitä varsin suurta määrää kirjallisen menettelyn ratkaisuja, joissa on valitettu hovioikeuteen. Valitukset ovat lisäksi useimmiten sellaisia, että jatkokäsittelylupa on myönnettävä. Osassa on kysymys esimerkiksi päiväsakon rahamäärän oikaisemisesta, mutta usein hovioikeus joutuu vielä toimittamaan pääkäsittelyn jutussa, joka on ollut kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeudessa. Oikeudenkäytön painopiste ei ole näissä tapauksissa käräjäoikeudessa. On ilmeistä, että kirjallisen menettely edellyttämää yhden kosketuksen periaate ei kaikissa tapauksissa toimi. Syystä tai toisesta vastaaja ei

koe voivansa tai ei ymmärrä esittää kaikkea mihin haluaa vedota silloin kun hänelle suodaan siihen mahdollisuus. Ennen kuin menettely on saatu toimimaan, ei ole aihetta ryhtyä laajentamaan sitä. Kun se on saatu toimimaan, resursseja säästyy hovioikeuksissakin.

Hovioikeus esittää myös selvitettäväksi sitä vaihtoehtoa, että kirjallisessa menettelyssä ratkaistua juttua koskeva muutoksenhakemus käsiteltäisiin kärjäoikeudessa ja vastaa sen johdosta annettua ratkaisua koskeva mahdollinen valitus ratkaistaisiin hovioikeudessa.

4. Yhden kosketuksen periaate

Ottaen huomioon mitä edellä on sanottu kohdassa 3, ei ole syytä ”aikaistaa” yhden kosketuksen periaatetta esituskintavaiheeseen, ennen kuin nykyinen menettely on saatu toimimaan moitteettomasti.

5.2. Syytetyn läsnäolo hovioikeudessa

Arviomuistion sivulla 19 esitetään, että syytettyä kuultaisiin, jos se on tarpeen asian selvittämiseksi tai jos tuomioistuimien muuten pitää sitä tarpeellisenä. Hovioikeus katsoo, että tällainen tuomioistuimen harkintavallan laajennus on kannatettava.

Käytännön vaikutus olisi ilmeisesti siinä, että hovioikeus voisi helpommin ratkaista ne jutut, joissa vastaaja syystä tai toisesta ei saavu oikeuteen kutsuista huolimatta. Prosessi nopeutuisi, mutta rahallinen säästö olisi marginaalinen.

Sivulla 20 on mainittu oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 § 1 momentin säännös ja korkeimman oikeuden ratkaisu 2015:14. Oikeustila on tällä hetkellä epätyytyttävä ja kaipaa tarkistusta.

6. Videoyhteyden käytön laajentaminen

Vaasan hovioikeuspiirissä on pitkät välimatkat ja videoyhteyden käyttö on hyväksi havaittu apuväline. Samalla on kuitenkin hovioikeuden kokemuksien nojalla todettava, että pääkäsittelyjen ajankohdan sopimisessa tämän vaihtoehdon tarjoamisella ei käytännössä ole merkitystä sen suhteen, miten nopeasti pääkäsittely voidaan toimittaa.

Hovioikeus kannattaa videoyhteyksien käytön laajentamista kuitenkin ottaen huomioon muun muassa todistelun uskottavuuden arvioinnille asetettava kriteerit.

Videoyhteyden käyttö edellyttää videota käyttävää henkilökuntaa vähintään kahdessa eri paikkaa. Avustavan henkilökunnan työmäärä videoyhteyksien sopimisessa ja käytössä lisääntyy. Ainoa säästö on esimerkiksi avustajille tai todistajille maksettavissa matkakuluissa. Hovioikeus ei näe arviomuistion sivulla 25 olevaa esitystä kahden avustajan käytöstä tarpeellisenä.

Vaasan hovioikeudella on pitkä kokemus matkakäräjistä. Videoyhteyksien käytön lisääminen voisi korvata osan matkakäräjistä, mutta hovioikeuden tilat Vaasassa ovat jo nyt melkein täydessä käytössä, joten matkakäräjiä ei käytännössä voida korvata Vaasassa toimitettavilla pääkäsittelyillä videoyhteyksineen.

Lausunto on valmisteltu työryhmässä, johon ovat kuuluneet hovioikeudenneuvokset Hagar Nordström ja Tuula Keltikangas, viskaali Anne Saranpää ja notaari Leena Lehmusvirpi. Lausunnosta on kuultu hovioikeuden johtoryhmää.

Tapani Vasama
presidentti